

Tonar o výuce mediků: Úspěch učitele se měří úspěchem absolventů

31.10.2024 - Marcela Uhlíková | Masarykova univerzita

O úrovni výuky na medicínách se začalo hlasitěji mluvit v souvislosti s distanční výukou. Ukázala mnohé „rezervy“ a přinesla i bonusy, především v dostupnosti výukových materiálů. A v hlavách budoucích lékařek a lékařů, vedle vlastních zájmů o dosažený výsledek ve vzdělávání, nechala - víc než kdy jindy- „zahnídit“ pocit zodpovědnosti a potřebu pomoci. Však se také medicí měli v nemocnicích a zdravotnických zařízeních co otáčet!

Prof. MUDr. Mgr. Zbyněk Tonar, Ph. D.

- Pochází z Plzně.
- Vystudoval učitelství biologie a chemie pro SŠ na Pedagogické fakultě Západočeské univerzity v Plzni a všeobecné lékařství na Lékařské fakultě v Plzni UK.
- Od února 2022 je vedoucím Ústavu histologie a embryologie LF v Plzni UK.
- Je rovněž autorem a spoluautorem řady odborných publikací a textů, podílel se například na tvorbě učebnice Memorix Histologie (v roce 2021 již 3. vydání).
- Vědecky se zabývá kvantitativním popisem mikroskopické stavby tkání a orgánů. Strávil přes 12 měsíců na opakovaných stážích jako hostující výzkumník Veterinární univerzity ve Vídni.
- Je aktivním muzikantem. V hudbě - jak sám říká - vnímá celý vesmír prožitků a sdělení, jaké je obtížné sdílet v každodenním životě jinými prostředky. Vystupuje s tanečním orchestrem Epigon a kapelami Tuten Swing a Jazzindustry, pro svůj Youtube kanál nahrává baskytarové cover verze převzatých skladeb. A pro udržitelnost své fyzické existence rekreačně sportuje.

Článek původně vyšel v magazínu Univerzity Karlovy Forum.

O úrovni výuky na medicínách se začalo hlasitěji mluvit v souvislosti s distanční výukou. Ukázala mnohé „rezervy“ a přinesla i bonusy, především v dostupnosti výukových materiálů. A v hlavách budoucích lékařek a lékařů, vedle vlastních zájmů o dosažený výsledek ve vzdělávání, nechala - víc než kdy jindy- „zahnídit“ pocit zodpovědnosti a potřebu pomoci. Však se také medicí měli v nemocnicích a zdravotnických zařízeních co otáčet!

„Přenášíme pozornost z výuky na učení. Z toho, co děláme my jako učitelé, k tomu, jak se vlastně naši studenti učí. Tam vzniká vlastní výsledek vzdělávání, tam se budují znalosti, dovednosti, postoje, kterými odchází vybaven absolvent, jenž něco dokáže, produkuje hodnoty, řeší problémy, dokáže být prospěšný svému okolí i sobě,“ zamýšlí se profesor Tonar. Oblíbeného sympatického kantora, který může být mimo jiné hrdý na pedagogického „Siemense“ (Cena Wernera von Siemense je udělována převážně studentům, ale má i kategorii pedagogů - pozn. red.), jsme se nezeptali jen na to, zda chodí se studenty na pivo...

Jak se doba covidová podepsala na medicích? Je dnes z pohledu výuky a vzdělávání vše jak dříve?

Na univerzitě je v současnosti značná část studentů, kteří v izolaci - během covidových omezení - strávili poměrně dlouhou dobu. Přiznejme si, ne všichni měli to štěstí, aby z něj vyšli nepostiženi. Studijní potenciál a úspěšnost některých z nich stále trpí tím, že nemají dostatečně vybudované pracovní a studijní návyky, organizaci své práce, sebedisciplínu či komunikační dovednosti. To je omezuje v plném rozvinutí jejich předpokladů. Proto vnímám jako účelné, abychom „naučili studenty

učit se". Potřebu této podpory vnímám po covidu intenzivněji nežli před ním. Ostatně žádný medik nevystačí pro své povolání s tím, co se naučí na fakultě – potřebuje z ní odejít se schopností efektivního celoživotního sebevzdělávání.

Co říkáte studentským žebříčkům/průzkumům popularity/oblíbenosti pedagogů na fakultách?

Pečlivě je sleduji, sám jsem zvyklý učit se od těch nejlepších. U kvalitně hodnocených mě zajímá, čím své studenty inspirují a zdali něco z jejich repertoáru mohou převzít. Vnímám dvě složky: osobnost vyučujícího, která dokáže studenty nadchnout, inspirovat, hraje pro ně důležitou úlohu profesního či lidského vzoru. Druhou složkou jsou mechanismy, které hodnocení vyučující používají; v hodnocení vyspělejších studentů se pak dočtete, že v procesu učení nezřídka oceňují efektivitu, transparentnost a eliminaci neproduktivních stresů.

Studenti rovněž vnímají, zda pedagog dokáže ukočírovat vlastní ego a nevnímat svěřenou výuku jako sebe prezentaci, ale zda naopak poskytuje prostor studentům pro jejich růst; zda je erudovaný, pracuje-li se zpětnou vazbou, respektuje-li důstojnost studujících. Za velmi dobrou vizitku pracoviště považuji vyvážení obou složek – těch osobnostních (hodnocení ad personam) i těch věcných mechanismů (ad rem). Benefitem anket je, že pojmenovávají a popularizují dobrou praxi a věnují jí pozitivní pozornost. Nevýhodou naopak je, že neměří vlastní kvalitu vzdělávání.

Když chce být pedagog oblíbený, musí chodit se studenty na pivo, fotbal, na kafe?

(s úsměvem) Nemyslím si to a nejsem fanouškem míchání více rolí v různém společenském kontextu; několik let jsem hrál se studenty ve fakultní kapele. Býval bych kapele muzikantsky neprospěl, kdyby mě tam vnímali přes identitu učitele – místo toho jsem se podřizoval zákonitostem fungování kapely a hrál svůj part. A až se s někým ze spoluhráčů potkáme u zkoušky, budou naše úlohy zase jiné a nikdo z nás nechce v tu chvíli řešit dilema, zda s ním budu jednat stejně nebo nějak odlišně, na to jsme poměrně citliví. Chápu úlohu učitele tak, že má ukázat svým studentům profesionalitu v oboru; k ní patří kromě odbornosti i nestrannost.

Ptáte-li se na pivo, to si se studenty rád dám, naposled se tak stalo třeba na zahradní slavnosti naší fakulty. V tu chvíli tam ovšem nejsem jako učitel.

Vy sám jste „sklidil“ pedagogického Siemense - překvapilo vás toto ocenění?

Ano i ne. Každoročně sleduji dění kolem Ceny Wernera von Siemense jako oslavu úspěchů intelektu studentů, jejich školitelů a pedagogů. Účastnil jsem se této soutěže několikrát a za osobní úspěch považuji, že se mi podařilo u oceněných laureátů pochopit, v čem a proč jsou dobří – u některých šlo o jejich celoživotní úctyhodné dílo, další stihli vybudovat pro své studenty něco výjimečného již v raně produktivním věku. Od každého jsem si bral inspirace...

Což vyústilo v cenu v roce 2018.

Porota ocenila náš způsob výuky pomocí živého kreslení komentovaných schémat, při kterém vzniká celý příběh výkladu v grafické a strukturované podobě v reálném čase přímo před studenty. Ti jej tak mohou vlastnoručně přejímat a „zvnitřnit“ si jej. Byli jsme oceněni i za míru zpětné vazby a transparentní výsledky učení srovnatelných se zahraničními standardy. V mém chápání se úspěch učitele měří hlavně úspěchem jeho absolventů.

Jak vidíte vývoj a stav výuky u vás, na Lékařské fakultě v Plzni?

Těší mě, že si kvalita učení u nás v Plzni získává pozornost, a to mezi učiteli, senátory i ze strany vedení. Kromě strukturálních změn kurikula se nám daří i v oblasti pedagogické práce: kdo je ochoten investovat do kvalitního učení svou energii a čas, je podpořen. Moji kolegové již několik let vyučují kurz pedagogických kompetencí Učitel na lékařské fakultě, fakulta nabízí sdílené kurzy v angličtině studentům meziuniverzitní aliance 4EU+. V rámci Fulbrightova stipendia u nás působila metodička výuky z University of Maryland Baltimore County, paní Sarah Leupen (hostující

profesorka UK – pozn. red.). Mimochodem, v jejích vzorových hodinách jsem poprvé viděl aktivně a účinně spolupracovat české a zahraniční studenty naší fakulty; byl to zážitek. Bude i hlavní pozvanou přednášející nadcházející mezinárodní konference UK o pedagogických kompetencích na vysokých školách: Pedagogické kompetence na VŠ – proč a jak je zlepšovat?

Přihlaste si newsletter

Vysokou prestiž v Evropě má mezinárodní Letní škola experimentální chirurgie vybudovaná profesorem Václavem Liškou a jeho kolegy z Chirurgické kliniky a Biomedicínského centra fakulty. Doktorandka mého kolegy z oborové rady, docenta Jana Nevorala, vloni úspěšně absolvovala v režimu dvojího vedení dizertační práce (cotutelle) se zahraniční univerzitou. Na těchto příkladech vnímám, jak přejímání dobré praxe kultivuje naše prostředí a přináší do výuky i našim studentům benefity vysokých standardů.

A proč se nezřídka medicí posuzují podle toho, kde studují. Jsou lékařské fakulty v Plzni, Praze, Hradci či Brně tolik rozdílné?

Je dobře, že každý má svůj přístup. Jsem přítelem sdílení inspirace, která roste z různorodosti a není na překážku vzájemné kompatibility vzdělání při dodržení společných standardů. Různorodost nevnímám jako ohrožení, je inkubátorem přirozeného vývoje. Hrdost na svou mateřskou fakultu je na místě, avšak medikům připomínáme, aby se prezentovali zejména svou prací a schopnostmi.

V morfologických oborech (histologie, embryologie, anatomie) probíhá výměna zkušeností s výukou pod záštitou České anatomické společnosti. Máme množství osobních vazeb mezi vyučujícími fakult, na společných platformách sdílíme virtuální preparáty, předáváme si s kolegy recepty, co komu jak funguje a co ne, společně překládáme zahraniční učebnice. Z ostatních čtyř lékařských fakult UK si беру inspiraci například v tvorbě strukturovaných a přehledných materiálů (www.wikiskripta.eu; jejich autory Čestmíra Štuku a Martina Vejražku ocenil v roce 2021 ministr školství), ve způsobu komunikace se studenty, v mapování návaznosti předmětů kurikula.

Třeba na LF MU v Brně mě inspiruje problémově orientovaná aktivizace studentů s využitím facilitátorů ve výuce. Na Právech a Přírodovědě Karlovky zase fungují zdatná didaktická centra, šíří dobrou pedagogickou praxi, běžnou v zahraničí.

Znám na Karlovce jen špičku ledovce a doufám, že další nová fakultní didaktická centra pro základní kurzy pedagogických kompetencí budou kvalitu učení dále rozvíjet ve spolupráci s Paedagogiem a Centrem celoživotního vzdělávání RUK.

Co vás osobně na práci vedoucího Ústavu histologie a embryologie vlastně nejvíc baví a těší?

Možnost spolupracovat s kvalifikovanými a inteligentními kolegyněmi a kolegy, kteří mají svůj obor rádi a poctivě pracují. Hlavní náplní mé práce je zajišťovat dobré podmínky spolupracovníkům, aby mohli uplatňovat svůj potenciál, profesně růst a být úspěšní. Těší mě, že v Laboratoři kvantitativní histologie a Laboratoři tvrdých tkání, které jsem budoval, probíhá mezinárodně konkurenceschopný a publikovatelný výzkum. A těší mě i fungování oborové rady našeho doktorského studia, kde vyrůstají noví vědeckí pracovníci.

A co - podle vás - na výuce vašeho ústavu baví studenty?

Chválí si to, že je aktivně zapojujeme, učíme je učit se a komunikovat, stávat se dobrými pozorovateli, pracovat s chybou a získávat zdravé sebevědomí překonáváním dobře definovaných překážek za férově nastavených podmínek. Oceňují interaktivitu naší výuky, názornost,

srozumitelnost a komunikační kanály na Instagramu a YouTube. Chováme se k nim kolegiálně, respektujeme jejich důstojnost; jsme přitom současně poměrně nároční a vysvětlujeme, jak nabyté znalosti a dovednosti uplatní ve svém dalším studiu. Tedy učí se pro svou profesi nejen pro zkoušku. Máme transparentně formulované výsledky učení, kterými se řídí všichni vyučující a zkoušející. Velkou posilou pro nás je pomoc studentských demonstrátorů – radí nejen studentům, ale učí nás některé technologie jako střih a titulkování videa, grafiku pro Instagram, interaktivní H5P nástroje pro Moodle a další.

Dají se výuka/pedagogická činnost a vědecká aktivita úspěšně kombinovat a stíhat?

Jako společné kořeny obou činností vidím snahu o pravdivost, autenticitu, neustálou potřebu sebelepšího a zpětné vazby, práci dle mezinárodně srozumitelných standardů a uznávané dobré praxe, maximální srozumitelnost a transparentci. Obojí, pokud to chceme dělat pořádně, vyžaduje obrovské časové investice a neustálý kvalifikační růst. Na druhou stranu jsou zde i rozdíly – kvalitní vědecká práce budí většinou více pozornosti, přináší více prestiže, lépe dokážeme pojmenovat její kvalitu a ohodnotit ji, nežli je tomu u kvalitní pedagogické práce. Zatímco ve vědecké práci jsme obvykle nažhaveni na novinky, pokrok v oboru, nové metodiky a objevy, v oblasti učení převažuje konzervativní přístup a případné návrhy na zlepšení se setkávají někdy s averzí, budí odpor a spouštějí obranné reakce akademiků ve stylu „nikdo mi nebude říkat, jak mám svůj obor učit“.

Je to velký paradox, ale zeptejte se akademiků, kdy naposledy implementovali do své výzkumné práce nějakou novinku či kdy se účastnili konference v oblasti svého vědeckého zájmu, a kdy učinili totéž v oblasti výchovy další generace odborníků nebo v oblasti růstu své pedagogické kvalifikace? Dle mé zkušenosti zatím nedokážeme dost dobře pojmenovat a ohodnotit, jaké náležitosti má kvalitní výuka. A protože je časově dost náročná, tak je vlastně i pro motivované pracovníky v porovnání s vědou poměrně ekonomicky prodělečná, čímž je bludný kruh uzavřen. Myslím si, že pohled na učení ve smyslu jakési akademicky „druhořadé“ činnosti je přežitkem a stačí se podívat, jakou péči a pozornost věnují kvalitě výuky a péči o studenty na prestižních zahraničních univerzitách. Byl jsem také překvapen, kolik set časopisů indexovaných ve Web of Science Core Collection publikuje články přinášející vědecky ověřené postupy v pedagogice a v didaktice – najdou se tam poznatky použitelné prakticky pro každý obor, protože kvalitní učení se řeší na celém světě.

Jste spoluautorem učebnice Memorix Histologie a dalších zhruba dvou desítek publikací. Kde na to všechno berete čas?

Tím myslíte publikace a texty výukové, těch odborných je více. Děkuji, že jste zmínila učebnici Memorix, je psán s ohledem na čtenáře a maximální názornost, srozumitelnost, návaznost, systematickosti, hloubku a budoucí využití poznatků. V tom totiž tkví podle mého velká část učitelského řemesla – neztratit schopnost dívat se na věci očima toho, kdo je teprve objevuje.

Času mám zcela stejně jako všichni ostatní. Dříve jsem vše podřizoval maximální pracovní efektivitě a výkonnosti, což nyní s odstupem přehodnocuji. Moji kolegové a kolegyně z klinických oborů však mají k podobné zátěži navíc ještě zodpovědnost za zdraví a životy svých pacientů.

Kde a jak na mediky a medicínu zapomínáte? A umíte to vůbec?

Teprve se to s odstupem času učím. Jsem aktivní muzikant, hraji na baskytaru, živě vystupuji i nahrávám hudbu, zejména taneční. V hudbě vnímám celý vesmír prožitků a sdělení, jaké je obtížné sdílet v každodenním životě jinými prostředky. Pro udržitelnost své fyzické existence také rekreačně sportuji.

Kudy vedla vaše cesta na plzeňskou medicínu?

Poměrně pečlivě jsem pracoval na své diplomové práci při studiu učitelství biologie a chemie pro střední školy na Pedagogické fakultě Západočeské university v Plzni. Téma mě zavedlo na přednášky z embryologie u profesora Jaroslava Slípky na lékařské fakultě a dále jsem potřeboval rozšířit si

obzory v makroskopické i mikroskopické anatomii. Tyto obory a osobnosti mě zaujaly natolik, že jsem se v dalším roce na fakultu zapsal a všeobecné lékařství vystudoval.

<https://www.universitas.cz/osobnosti/12108-tonar-uspech-ucitele-se-meri-uspechem-absolventu>